

עכו, מס' 51

שנת 1286(?)

לכבוד אלהי ישראל ולכבוד תורתו הקדושה ולכבוד לומדיה ומקיימיה התעוררנו אנחנו, ישי בן חזקיה הנשיא,¹ ראש גליות כל ישראל ובית דינו, לגדור גדר לבל יעלה פורץ כנגד חכמי התורה, כי שמענו דבת עמים שיש מערער² על הגאון הגדול רבינו משה בן הרב רבינו מיימון ז(כרונו) (לברכה), אשר האיר עיני הגולה בספריו הנכבדים היד החזקה, אשר קראו משנה תורה, וספר מורה הנבוכים --- ויבא המערער ויחפא על הספר הזה דברים אשר לא כן. ואז הזהרנו והסכמנו על כל מי שיוסיף להוציא דבה על מורה הנבוכים והמערער עליו, כי לא רצינו לענוש אלא א(ם) כ(ן) הזהרנו --- ועתה לא די לו שלא נמנע ושלא נפחד מחרמנו ומנדינו, אבל הוסיף על חטאתו פשע והשתדל ללכת אל איי הים הרחוקים, והלך וחזר והביא עמו כתבים אשר חתימת רבנים בתוכם לפי דבריו, וגוזרים למנוע קריאת מורה הנבוכים ולגונזו גניזת עולמים. ומקצת החתומים הם הם אשר הסכימו באזהרותינו אשר שלחנו שם, וחתמו שמותם באגרותם להחרים ולנדות על כל מי שידבר תועה על הגאון רבינו משה הנזכר ז(כרונו) (לברכה), או על שום ספר מספריו, והנה הוא בידנו.³ מאחר שרואים אנחנו, כי מאן המערער לשמוע את דברינו ומוציא דבה על ספר מורה הנבוכים, אין עמו להתאפק עוד, וגזרנו ונדינו והחרמנו בשם [...] וכל איש ואשה קטן וגדול שידבר תועה על הגאון רבינו משה ז(כרונו) (לברכה) או על ספרו מורה הנבוכים, הן בפני יחיד הן בפני רבים, או שיאמר אלו הדברים בפני יחיד או בפני רבים, או שימנע קריאתו או שיצוה לגנוזו, בין בפיו בין בכתב, או כל מי שיש בידו כתב או העתקה או הסכמה או אגרת חתומה בשמות האנשים או בלתי חתומה שכתובה בה לפי אחד מכל הדברים הנזכרים למעלה, הן צווי ליחיד או לרבים, יתחייב להוציאם מרשותו ומיכלתו ומסרם הם והעתקותיהם ביד הנגיד רבינו דוד ש(מרהו) צ(ורו), בן הנגיד רבינו אברהם ז(כרונו) (לברכה), או ביד אחד מבני הנגיד תחתיו לקבלם, ימסרם תוך שלשה ימים משתקרא גזרתנו בפני עשרה מישראל --- וכל מי שיביא כתבים עוד מאיזה מקום שיהיה וכתוב בהם אפילו אחד מכל הדברים האמורים למעלה אשר מנענום, לא יהיה רשאי להעתיקם ואף לא להראותם לשום אדם, אלא יתחייב מיד שיודיעוהו גזרתנו לתתם ליד הנגיד רבינו דוד או לאחד מבניו, ואם לא יהיה בעיר שום אחד מהם, יתחייב המביא הכתבים להראותם ולהביאם בפני עשרה מחשובי העיר המחזיקים בתורת ה' ובדברי הגאון ז(כרונו) (לברכה) רבינו משה ז(כרונו) (לברכה), ויבערום מיד. וכל מי שיעבור אפילו על אחת מכל גזירותינו הכתובות למעלה יהיה באלה ובחרם ובנידוי ובשמתא --- ואם ח(ס) ו(חלילה) יהיה שום אחד מהנמצאים היום באכו⁴ או מאשר יבואו עדיין ויהיה בידו כתב וכתוב בו שום דבר מהדברים אשר מנענום, ויתן כתף סוררת לגזרתנו לבלתי תתם ליד הנגיד או ביד אחד מבניו ש(מרס) צ(ורם) או למסרם לעשרה מחשובי העיר המחזיקים בתורה ובדברי הגאון רבינו משה ז(כרונו) (לברכה) לבערם מיד, הנה אנחנו מרשים לכל אדם לעשות כל יכולתו להוציאם מתחת רשותם אפילו בכח ערכאות של אומות העולם ---

זאת גזרתי וחתימת ידי אני, ישי בן חזקיהו בן ישי הנשיא, והסכמת חברי הדיינים --- בשלום רב וישע יקרב בחדש תמוז ה' מ"ו ליצירה.⁵

מקור: כ"י ווינה, הספרייה הלאומית, Heb. 55 (קטלוג שווארץ, מס' 141), מדף 3 ע"א עד דף 4 ע"ב – מכתב-החרם של ראש הגולה בדמשק נגד מתנגדי הרמב"ם.

פורסם: י' אורבך, כרם חמד, ג (תקצ"ח), עמ' 169–171; קובץ תשובות הרמב"ם, ג, מדף כא ע"ג עד דף כב ע"א.

ספרות: ראה לעיל, מס' 49.

- 1 ראה עליו: מאן, משרת ראש הגולה, עמ' כט. כרם דמשק הוא אחד משלושה חרמות שהוצאו בשנים 1286–1288 נגד מתנגדי הרמב"ם בעכו. כל הפעולות נגד מתנגדי הרמב"ם נעשו שעה שר' דויד הנגיד נכד הרמב"ם שהה בעכו בעקבות הדחתו מנגידותו ונטל חלק מרכזי במאבק נגד מתנגדי סבו.
- 2 הוא ר' שלמה בן שמואל פטיט (וראה עליו לעיל, מס' 49 והערה 1 שם).
- 3 אזהרת ראש הגולה נגד המדברים סרה ברמב"ם קדמה לחרם. העתקות מאזרה זו נשלחו לקהילות אירופה, ורבים מן המקבלים הצטרפו לחרם על מתנגדי הרמב"ם.
- 4 עכו.
- 5 יוני-יולי 1286; יש המאחרים את תאריך החרם לשנת 1287. דיון בתאריך החרם ראה: אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 138, הערה 36.

שנת 1286

עכו, מס' 52

גם אנחנו, הקהל הדברים בצפת בגלילא, עילאה,¹ בעת שהגענו כתב אדונינו הנשיא והסכמתו וחתימת ידו על מי שחזר וערער² על חבורי הגאון רבינו משה זכר צדיק לברכה, ולא נרתע ולא שב מההסכמה הראשונה, אלא חידש המחלוקת וחזר ועבר לעבר הים³ וחיפה עליהם דברים, לא כן עלו על דעת הגאון,⁴ והחזיר המחלוקת לישנה והצריך איי הים לחזור בדבריהם ולשנות מה שחתמו בראשונה⁵ כפי מה ששמעו מרוב הבלי, האמינו אליו

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ולא חקרו ענייניו, ולא ידעו כי אין רצונו אלא לחרחר ריב, וכיון שחזר לארץ הצבי התחיל להרבות המחלוקת. על זאת נערנו חצנינו תחלה, ועמדנו על קבר הגאון ז(כרונו) (לברכה) עם מקצת מחכמי עכו,⁶ וקרינו ההסכמה והחרמנו ונדינו על כל מי שיראה דברינו והסכמת נשיאנו ולא ישוב בכל מאודו וישליך מה שבידו מן הכתבים והעתקותיהם והעתקות הנהגותיהם אל יד הנגיד רבינו דוד, ראש הישיבה של גאון ז(כרונו) (לברכה),⁷ או לידי חמודי הנגידים⁸ או ליד מי שמנה תחתיו, וכל השומע וכל המאזין להסכמת הנשיא הנזכר ולחתימת בית דינו ולשרים עמו יחולו ברכות עליו ועל זרעו.⁹

מקור: כ"י ווינה, הספרייה הלאומית, Heb. 55 (קטלוג שווארץ, מס' 141), דף 4 ע"ב – הסכמת חכמי צפת ו"קצת חכמי עכו" לחרם הנשיא ישי בן חזקיה נגד מתנגדי הרמב"ם בעכו.

פוסקים: י" אורבך, כרם חמד, ג (תקצ"ח), עמ' 172; קובץ תשובות הרמב"ם, ג, דף כב ע"א.

ספרות: ראה לעיל, מס' 49.

- 1 הגליל העליון.
- 2 הוא ר' שלמה בן שמואל פטיט (וראה עליו לעיל, מס' 49 והערה 1 שם).
- 3 כלומר, לארצות אירופה.
- 4 כלומר, תלה ברמב"ם דברים שלא עלו על דעתו.
- 5 הכוונה להצטרפותם של חכמים, כנראה אשכנזים היושבים באשכנז או באיטליה, אל ר' שלמה פטיט, מהם אחדים שהסכימו תחילה לנידוי מתנגדי הרמב"ם (וראה לעיל, מס' 51 ליד ציון הערה 3 שם).
- 6 בכ"י אוקספורד, בודליאנה, Poc. 280B (קטלוג נויבאואר, מס' 2218), דף 104 ע"א, נאמר "מקצת מחכמי עירוי", והדברים סתומים.
- 7 הכוונה מן-הסתם, שהוא ראש ישיבת ארץ-ישראל, ישיבת "גאון יעקב", שפעלה במצרים למן שנת 1127. אמנם ר' דוד הוא הנגיד היחיד המכנה עצמו בתואר זה או בקרוב לו "ראש ישיבתה של תורה", ראה להלן, מס' 73 והערה 10 שם. דומה שמעתיק טועה הוסיף את ברכת-המתים משום שלא הבין את התואר המלא.
- 8 לידי בני הנגידים. כנראה יש לקרוא "או ליד חמודי הנגידים", כלומר, בניו של ר' דוד הנגיד.
- 9 חתימות החכמים ראה להלן, הערך "צפת", מס' 5.

שנת 1288

עכו, מס' 53

מן דוד ראש גלויות כל ישראל בן דניאל ראש גלויות כל ישראל¹ ---

ולא כתבנו זה כתבינו אליכם, ברוכים תהיו לאלקיכם, אלא ששמענו שעמד בעכו איש אחד ושמו שלמה בן(ו) ר' שמואל, וערער והלעיג על דברי האור המובהק מורנו ורבינו משה בן(ו) ר' מימון ת(הי) מ(נוחתו) כ(בוד) בספר מורה הנבוכים, בשביל שאינו מבין דבריו, ולא טעם טעמם, ולא נכנס לפרדסם --- ושמענו שאמר² שלמה דן, שראוי לגנוז ספר מורה הנבוכים שהוא נוטה לספרי מינים. ויראה לנו, שלא אמר אלו הדברים, אלא שהוא רודף שררה ומבקש מעלה גדולה כעדת קרח שבקשו כהונה --- ולא נפלה בידם אלא קללה --- כך שלמה בן(ו) ר' שמואל שבעכו, ארור יהיה לאלקי ישראל ובחרם יי צבאות יהיה --- אם יחזור או יאמר דבר לעג או ערער על דבר מדברי הרב המובהק, הפטיש החזק, הר הגבוה, מורנו ורבינו משה בן(ו) ר' מימון ז(כרונו) (לברכה) או יאמר לבן אדם שספר מורה הנבוכים ראוי לגנוז --- ובחרם ובנדוי יהיה כל איש ואשה מישראל שידבר תועה או דבר גנאי על דבר מדברי הרב הגאון רבינו משה בן(ו) ר' מימון ז(כרונו) (לברכה), או יגזור גזירה, או יחרים, או יסכים על מורה נבוכים או על ספר משאר ספריו וחבוריו לגנוז, או לבטל הקריאה בהם, או באחד מהם, בין ביחיד בין ברבים, ובחרם ובנדוי ובקללה ובשמתא יהיה כל מי שיוציא מתחת ידו, או יחזיק או ישאיר תחת כל יכולתו, בין בגלוי בין בסתר בין בהערמה, כתב או הסכמה או חרם או נדוי מוכיח על גניזת דבר מכל חבוריו וספריו או מניעת הקריאה בהם ---

וכל אלו החרמות והנדוים עשינום בתוך קהל ועדה, על דעתי אני, דוד ראש גלויות כל ישראל, ודעת קהל, שאין להם הפרה אלא ממני --- אין לבן אדם רשות ממני בעולם שיתירו, חוץ מהרב הגדול --- רבינו דוד, ירום הודו מעלה מעלה, ירחיב האלוקים(ים) גורלו ועל אויביו ישליך נעלו וישמר מלכד רגלו --- בן כבוד --- ראש החכמים, אברהם בן מורנו ורבינו משה בן(ו) ר' מימון ז(כרונו) (לברכה), שאני, ראש גלותא דן, נתתי לו רשות להתיר לכל מי שיעבור על זאת ההסכמה, וזה הרשות נתתיהו לכבודו בתנאי שהעובר לא יתירו עד שיעמוד בין עשרה אנשים על כבוד קברו של רבינו משה ז(כרונו) (לברכה), ויניח מצנפתו מצוארו ויתודה בחטאו ויאמר: חטאתי עויתי לאלוקי ישראל ולכבוד מורנו משה בן מימון ז(כרונו) (לברכה),

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

ויאמרו העשרה שהם מישראל: מחול לך. ולאחר יבא כתבם ועדותם בקיום לבית דינו של רבנו דוד ראש כלה בריה דהחסידי הטהור אברהם יגדל יקרו, ואחר כך יעמוד על רגליו העובר לפניו בבית דינו ויתיר נידויו ---

כתבתי בכתב ידי אני, דוד, ראש גליות כל ישראל דן, באייר שנת אלפא וחמש מאות ותשעין ותשע שנין למניינא דרגילנא ביה,³ בחסנא עברא מדינתא דאתור דעל דגלת נהרא מותבא.⁴

מקור: כ"י פארמה, ספריית הפאלאטינה, 3175 (קטלוג דה-רוסי, מס' 166), מדף 13 ע"א עד דף 14 ע"ב – מתוך מכתב-החרם של ראש הגולה במוצל נגד ר' שלמה בן ר' שמואל פטיט בעכו; והשווה: כ"י מינכן, ספריית המדינה של באוואריה, Cod. heb. 341 מדף 113 ע"א עד דף 114 ע"א.

פורסם: שזח"ה, ישרון, ז (תרל"א), עמ' 69–76.

ספרות: ראה לעיל, מס' 49.

1 חרם שגזר ראש הגולה ר' דוד בן דניאל ב"אשור", היא מוצל. ראה עליו: מאן, משרת ראש הגולה, עמ' כז. חרם זה הוא השני משלושת החרמות נגד מתנגדי הרמב"ם בעכו.

2 על-פי כ"י מינכן, דף 114 ע"א; וכן עיקר. כ"י פארמה: "שיאמר".

3 פירושו: "אלף וחמש מאות ותשעים שנה למניין שאנו רגילים בו", כלומר, א' תקצ"ט לשטרות / אייר ה'מ"ח ליצירה / בין 5 באפריל ל-4 במאי 1288.

4 פירושו: "בבריה החזק העיר אשור מוצל שעל הנהר דגלת חידקל מושבה".

שנת 1288

עכו, מס' 54

שמואל הכהן ראש הישיבה, בן דניאל הכהן ראש הישיבה,¹ מודיע להדרת הרב רבינו דוד --- כי נמס לבו בשמעו מה שאירע ורפו ידיו --- ואשר שמענו על האגרות והעתקותיהם העתיקו הם² הכתובות לגנוז ספר מורה הנבוכים, כבר הסכמנו עם חכמי בבל, שאם לא יחזירו כל מי שיש בידם לשלשת הימים מיום שמגיע כתבנו אליהם, שיהיו בכל הנדוי והחרם הכתובים באותו הכתב שלנו שלוח על ידי המוביל. ואנחנו ושני בנינו חננאל ואהרן הכהנים משרתיו והתלמידים ובני הישיבה עבדיו שואלים בשלומם --- גם שואלים בשלום השרים החכמים בניו --- ובשלום החכמים הגדולים חכמי עכו הסרים אל משמעתו --- תשרי שנת את"ר למנין שטרות³ ---

וזה נוסח הכתב האחר ---

הגיעה! הכתב המעולה, אשר בכתם אופיר לא יסולה! --- ברוך המקום שלא השבית לנו גואל --- הוא כבוד הדרת יקרת מעלת --- דוד --- ואשר צוה לגעור בשלמה בר שמואל⁴ וכל המתחברים אליו והנספחים עליו --- ואשר עשו והלעיגו, לא כל כמנייהו,⁵ וחיבין להתוודות ולפרסם החטא וצריכין מחילה --- ואם יעמדו במרדם ולא שבו אל ד' בכל נפשם ובכל מאדם והחזיקו בתרמית ומאנו לשוב מחינן להו בסלוא דלא מבע דמא⁶ --- והרי הסכמנו על מה שעשו חכמי עכו ועבר הים, והרי הם מנודים מבי(ת) ד(ין) הגדול בשמם ובכנייהם, וכל עוזריהם וסומכיהם ארורים יהיו לאלהי ישראל ומקוללים ומוחרמים מפי הגבורה --- וחיבים כל קהלות ישראל אשר ממזרח שמש עד מבואו לנדות אשר עשו כמעשה אלו הנזופים ושיחרימו אותם ---

תשרי שנת את"ר למנין שטרות.⁷

מקור: כ"י פארמה, ספריית הפאלאטינה, 3175 (קטלוג דה-רוסי, מס' 166), מדף 14 ע"ב עד דף 15 ע"ב – מתוך שתי נוסחאות של מכתב שכתב ר' שמואל בן דניאל הכהן, ראש הישיבה בבגדאד, לעכו, אל הנגיד ר' דוד, נכד הרמב"ם.

פורסם: שזח"ה, ישרון, ז (תרל"א), עמ' 76–80.

ספרות: ראה לעיל, מס' 49.

1 ראה עליו: בן-יעקב, יהודי בבל, עמ' לד (ושם ספרות).

2 כ"י מינכן, ספריית המדינה של באוואריה Cod. heb. 341: "והעתקות העתקותיהם"; וכן עיקר. העתקה נוספת של מכתב זה ראה: כ"י לונדון, אוסף מונטיפיורי, 461,

שמור בספריית Jews' College בלונדון, מדף, 15 ע"ב עד דף 17 ע"א. חרם זה הוא השלישי שבחרמות נגד מתנגדי הרמב"ם בעכו.

3 תשרי המ"ט ליצירה / ספטמבר 1288.

4 שלמה בן שמואל פטיט.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

- 5 פירושו: "לא הכול כמותם". וכוונתו: "לא מפיהם אנו חיים".
6 פירושו: "נכה אותם בסילון קוץ שאיננו מוציא דם", כלומר, בעונש החרם (על-פי בבלי כתובות צא ע"א).
7 ראה לעיל, הערה 3.

עכו, מס' 55

בין שנת 1285 לשנת 1290

- 30 --- אנא, אד[נ], הנה נא הואלתי לדבר, ¹ והנה בשמים עדי, ושהדי במרומים, כי לא נת[כונתי] בדברי כי אם לש[ם]ש[מ]ים[מ]ים] ורחמ[נא] ל[י]בא באעני על אודות כב[וד] (רבנא) אברהם החכם והנבון ידיע באבן טייב² --- תהי נא
- ידך לעזרתו כמשפט לאוהבי שמך, ומבור מקנאיו העלהו, פן י[אמר]ו בלענוהו, ובזאת ידעתי כי חפצת בי --- והבונה בשמים מעלותיו לפני גדולים [ינ]חך וב[התהל]כך יניחך וירוממך וישגבך, ועל כסא מלכים יושיבך, ואתה תגיל ביי
- 35 בקדוש ישראל (אל) תתה[לל]. והנני משתחוה אפים ארצה לפני הדרת השרים האדירים, שני הכרובים הנעימים והנאהבים, בראש כב[וד] (מר)נא) ורב[נא] אברהם,³
- החכם והנבון נט[ריא] (ריא) רח[מנא] --- ומשנהו כב[וד] (מר)נא) ורב[נא] תפארת י[שרא]ל) --- החכם המשכיל [ש]ל[מ]ה,⁴ האל ירב[ה] משרתו ---
- והחוט המשולש אבי המוסר תאות כל בשר ---
- ידיד נפשי כבודי ומרים ראשי מר[נא] (נא) ורב[נא] שמואל⁵ החכם
- 40 והנבון. האל יעטך מעטה תהלה ויצוף עליך תהלה י[רים] ידך על [או]יבך] ויהיה שדי בצר[יך] יחזיק ב[יך] ימינך והשיבך על כנך⁶ ---
-
- 42 --- באתי כמז[כיר] לפניך כי תהיה לי מעיר לעזור [...] אל אבי חביבי [ומחמד] לבבי כב[וד] (רב)נא) אברהם הנזכר ידיע באבן [טייב] (ישמרו) צ[ורו] [...] כי ידעתי כי את כל [תוכל] בעצמה ולא יבצר [ממך] מאומה
- למצוא] בעדו יושר ולהתיר הקשר ובעבור כי אין עליו מלאך מליץ ו[היה] הקשר אמיץ⁷ ---
- מקור:** כ"י סט. פטרסבורג, הספרייה הלאומית, אוסף אנטונין, 711 – מכתב לר' דויד נכד הרמב"ם על המחלוקת על כתבי הרמב"ם.
- פירושים:** א"י הרכבי, "חדשים גם ישנים", הקדם, ג (1909), עמ' 113. ההשלמות שבין סוגריים מרובעים הם מאת המהדיר, אלא-אם-כן צוין אחרת.
- ספרות:** מאן, טקסטים ומחקרים, א, עמ' 422-425; אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 133 ו-231.
- 1 מכתב זה, שנשלח לנגיד ר' דויד מרומא, עוסק בעיקר בתיאור פעולת השתדלנות בחצר האפיפיור נגד המתנגדים למורה הנבוכים. מנוסח הדברים עולה, כי הכותב היה מקורב מאוד לנגיד. ייתכן, שהיה איש הקהילה במצרים, שעקר לאיטליה או שהיה שם לרגל עסקיו. אין לזהות את הכותב עם יצחק בצלאל בן חיים, החתום בכתב אחר על מכתב אחר הכלול באותה התעודה, בניגוד לדעתו של מאן (עמ' 422). בקטעי המכתב המובאים כאן עוסק הכותב בעניינים שבינו לבין הנגיד, ומקשרי הדברים עולה בבירור – כפי שציין מאן – כי המכתב נכתב בעת שבתו של הנגיד בעכו לאחר הדחתו, כלומר, בין שנת 1285 לשנת 1290, בקירוב (וראה להלן, הערה 6).
- 2 פירושו: "הידוע בכינוי אבן טייב" (וראה להלן, הערה 7).
- 3 בנו של ר' דויד הנגיד (וראה להלן, מס' 58).
- 4 בנו של ר' דויד הנגיד. בתעודה המקורית מופיעה האות למ"ד בלבד, והרכבי השלים ד[ניאל]. מאן הבחין, כי המדובר בשני בניו של ר' דויד הנגיד הידועים ממקורות נוספים, ולכן תיקן ל"שלמה"; וכך גם תוקן כאן. על ישיבתם של שני בניו של הנגיד עם אביהם בעכו ראה הסכמת חכמי צפת ו"קצת חכמי עכו" לחרם על מתנגדי הרמב"ם (לעיל, מס' 52 והערה 8 שם).
- 5 הכוונה, כנראה, לשמואל, בנו-בכורו של שלמה בן הנגיד ר' דויד. שמואל בן שלמה נזכר בשיר שכתב יוסף הירושלמי לרגל חתונתו של ר' אברהם בן הנגיד בשנת 1290 (פתיחת השיר ראה להלן, מס' 58), והוא, כנראה, האיש שיוסף הקדיש לו מקאמה ארוכה, שבה הוא מכנה "הגביר", "ראש הקהילות" ו"השר". מדברי המשורר עולה, ששמואל שהיה זמן-מה מחוץ למצרים, והכוונה, כפי הנראה, לשהייתו בעכו עם אביו וסבו. וראה: קטלוג מרגליות, ג, עמ' 254.
- 6 מכאן, כי המדובר בתקופת "גלותו" של ר' דויד הנגיד (וראה על כך להלן, מס' 57 והערה 1 שם). גם בתחילת המכתב מאחל לו הכותב, כי ה' יושיבו על כסא מלכים". ראוי לציין, שמאבקו העיקרי של ר' דויד במתנגדי סבו התנהל בעת שהותו בעכו.

7 מאחר שהנגיד שהה אז בעכו, מותר להניח, כי אברהם אבן טייב שהה אף הוא שם. מן המעט המסופר עליו כאן עולה, שהיה מקורב לנגיד, ומן-הסתם היה מקורב אף יותר לכותב המכתב, הקורא לו "אבי", שכאן אינו אלא תואר-כבוד מופלג. לר' אברהם היה ריב קשה עם אויביו, ולדעת הכותב אף נכלא – "ומבור מקנאיו העלהו" – בעטייה של עלילה.

שנת 1288, בקירוב

עכו, מס' 56

בשנת חמשת אלפים וחמשים ליצירה¹ קמו שנית מקצת מהצרפתים לעורר על מורה הנבוכים, ונדעו הדברים אל הנשיא ראש גולה, תנשא מעלתו, ואמרו, כי היה יושב בדמשק ונידה הוא ובית דינו וכל קהלות ארץ הצבי ורבני עכו כל איש שידבר תועה על הרמב"ם ז(כרונו) (לברכה) ועל ספריו² ושלחו הכתבים לברצלונה, ומשם נשלח אלינו.

מקור: כ"י פארמה, ספריית הפאלאטינה, 3034 (קטלוג דה-רוסי, מס' 142), דף 83 ע"ב – מכתב על דבר המורה לר' שם טוב בן ר' יוסף פלקירא.

פורסם: ס' מנחת קנאות לר' אבא מרי ב"ר משה הירחי, פרסבורג 1838, עמ' 182; קובץ תשובות הרמב"ם, ג, דף כג ע"א.

ספרות: ראה לעיל, מס' 49.

1 התאריך הנכון הוא מ"ו ליצירה / 1286. בעניין זה ראה לעיל, מס' 51, הערה 6. הקטע נספח לסי' מורה המורה, שנתחבר בשנת 1391, בקירוב.

2 הכוונה לחרם ישי בן חזקיה, שנוסחו הובא לעיל (מס' 51). לחרם זה הצטרפו גם חכמי צפת ו"קצת חכמי עכו" (וראה לעיל, מס' 52).

שנת 1290, בקירוב

עכו, מס' 57

וכתב אלי אלנגיד ר' דויד ש"צ ענד סמאעה באתגאהה אלי מצר בעד גיבתה ענהא פי עכה מד'ה סנין.

מקור: (א) כ"י לונדון, הספרייה הבריטית, Or. 2588, דף 6 ע"א; (ב) כ"י סט. פטרסבורג, הספרייה הלאומית, אוסף פירקוביץ השני, 102, דף 2 ע"ב – מיעון בראש מכתב של ר' יוסף בן תנחום הירושלמי אל הנגיד ר' דויד, נכד הרמב"ם.

פורסם: קטלוג מרגליות, ג, עמ' 254; ח' בראדי, מטמוני מסתרים, קראקוב תרנ"ד, עמ' 17 = קבץ על יד, סידרה ישנה, ט (תרנ"ג); מאן, היהודים במצרים, ב, עמ' 329; הנ"ל, טקסטים ומחקרים, א, עמ' 439, על-פי כ"י ב.

תרגום

וכתב אל הנגיד ר' דויד (שמרהו) צ(ורו) כאשר שמע כי שם פניו לקאהיר אחרי שנעדר ממנה ושהה בעכו כמה שנים.¹

ספרות: גרץ ושפ"ר, עמ' 147; מאן, טקסטים ומחקרים, א, עמ' 419-420; י"ל פישמן, הנגידות בישראל, ירושלים תרפ"ג, עמ' מט-נ; אשתור, היהודים במצרים ובסוריה, א, עמ' 130-131 ו-140-142.

1 ר' דויד שהה בעכו בעקבות הדחתו מכס הנגיד בשנת 1285, בקירוב. התאריך נקבע על-סמך כתב-מינוי מן השנה ההיא לנגיד אחר, ודומה, כי בשנה זו הגיע ר' דויד לעכו. להדחה זו קשור טקס החרם שערך ר' דויד במערת הלל ושמאי במירון. ראה: ספר יוחסין, עמ' 210 (וראה גם המדור "מקומות קדושים", הערך "מירון", מס' 9). אולי קשור בכך גם מכתב שכתבו נכבדי הגליל העליון לנגיד (וראה לעיל, הערך "גליל", מס' 3 והערה 1 שם). ר' דויד שב לנגידותו בשנת 1290, בקירוב, ומכאן תיארוך המכתב. מאורע החזרה עצמו שימש עילה לשיר נוסף שכתב יוסף הירושלמי ואשר מופיע באותו כ"י, דף 25 ע"א ותרנגום מיעונו הוא: "וכתב יוסף בן תנחום אל הנגיד ר' דויד, (שמרהו) צ(ורו), בשעה שהלה חזר, הוא ובנו רבי אברהם ס(פיה) ט(ב), לפסטאט, אחרי שנעדר ממנה כמה שנים".

שנת 1290, בקירוב

עכו, מס' 58

וקאל מהניא בערס ר' אברהם אכיה ש"צ וכאן דלך פי גמעה חג הסוכות בעד מגליה מן עכא צחבה ואלדה ש"צ.

מקור: (א) כ"י לונדון, הספרייה הבריטית, Or. 2588, דף 26 ע"ב; (ב) כ"י סט. פטרסבורג, הספרייה הלאומית, 85, סימן נב – מיעון בראש שיר-ברכה בתוך דיואן לר' יוסף בן תנחום הירושלמי.

machonEI@ybz.org.il

טלפון 02-5398822-3

פירסום: קטלוג מרגליות, ג, עמ' 255; מאן, טקסטים ומחקרים, א, עמ' 441, על-פי כ"י ב.

תרגום

ואמר כשהוא מברך בחתונת ר' אברהם אחיו¹ ש(מרהו) צ(נורו), והיה זה בערב² חג הסוכות אחרי בואו מעכו בלויית אביו, ש(מרהו) צ(נורו).

ספרות: ראה לעיל, מס' 57; ח' בן-שמאי, "גמעה בערבית-יהודית כתרגום שאילה של 'ערובתא' – היום הקודם למועד", לשוננו, נז (תשנ"ג), עמ' 127–129.

- 1 אחיו של ר' שלמה בן הנגיד ר' דויד, שבירך אותו המשורר קודם-לכן בשיר אחר.
- 2 "גמעה" הוא ערב החג ולא שבוע החג – חול המועד – כפי שתרגם מאן.

עכו, מס' 59

לפני שנת 1291

וכבר שלחו אלי מעכו¹ על מעשה כעין זה, ואסרתי להם.

מקור: שערי תשובות מהר"ם בר' ברוך, ברלין תרנ"א, עמ' 199, סימן קח – תשובות מיימוניות, בתוך משנה תורה לרמב"ם, ספר נשים, סימן ל.

ספרות: H.J. Zimmels, Beitrage zur Geschichte der Juden in Deutschland im 13 Jahrhundert insbesondere auf Grund der Gutachten des R. Meir Rothenburg, r b. Baruch de Rothenburg, REJ, LIX (1910), „Vienna 1926, p. 75, n. 32; S. Back, R. Meir ben Baruch aus Rothenburg, Frankfurt a.M. 1895, p. 21; J. Wellesz, Me) i p. 58, n. 19; אורבך, בעלי התוספות, ב, עמ' 541.

- 1 צימלס מציע לקרוא "עכן" (Aachen), אך בדיקת כתב-היד העלתה, שאין ממש בהצעתו. יש אפוא לקרוא כפי שנדפס: "מעכו".

עכו, מס' 60

לפני שנת 1291

לחכם רבי אליהו שבעכו.

מקור: שו"ת הרשב"א, א, סימנים ל, נג (ריז), תקפז (– אלף קע"ח), אלף קפ"ב; חלק ה, ליוורנו תקפ"ה, סימן נו.